

ANALĪZE
UN PROGNOZES
NĀKAMAJIEM
100^{GADIEM}

DŽORDŽS FRĪDMENS

**VALSTU
UN TAUTU
LIKTEŅI**

ANALĪZE/
UN PROGNOZES
NĀKAMAJIEM
100 GADIEM

George Friedman
THE NEXT 100 YEARS
A forecast for the 21 st century

Tulkojis *Kārlis Skruzis*
Mākslinieks *Uldis Baltutis*

© This translation published by arrangement with Doubleday, an imprint of The Knopf Doubleday Publishing Group, a division of Random House, Inc.

ISBN 978-9984-859-50-7

© K. Skruzis, tulk., 2012
© U. Baltutis, māksl. nof., 2012
© «Izdevniecība Avots», 2012

VELTĪTS MERIDITEI, MŪZAI UN IEDVESMOTĀJAI

*KAS PASAULI UZLŪKO SAPRĀTĪGI, REDZ SAPRĀTU ARĪ TAJĀ.
SAISTĪBA IR SAVSTARPĒJA.*

Georgs Vilhelms Frīdrihs Hēgelis

Satura rādītājs

Autora piezīme	10
Prologs. Ievads Amerikas ērā	11
1. nodaļa. Amerikas ēras rītausma.....	23
2. nodaļa. «Zemestrīce.» ASV karš ar džihāda piekritējiem.....	37
3. nodaļa. Iedzīvotāji, datori un kultūras kari	54
4. nodaļa. Jaunas lūzuma līnijas	68
5. nodaļa. Ķīna – 2020. gads. Papīra tīģeris	90
6. nodaļa. Krievija – 2020. gads. Pretspēle	103
7. nodaļa. Amerikas varenība un krīze 2030. gadā.....	120
8. nodaļa. Rodas jauna pasaule.....	136
9. nodaļa. Šā gadsimta četrdesmitie gadi. Kara prelūdijs	152
10. nodaļa. Gatavošanās karam	171
11. nodaļa. Pasaules karš. Scenārijs «A»	189
12. nodaļa. XXI gadsimta sešdesmitie gadi. Zelta desmitgade.....	206
13. nodaļa. 2080. gads. Amerikas Savienotās Valstis, Meksika un cīņa par pasaules pievilkšanas centru	216
Epilogs.....	240
Pateicības	244

5. nodaļa

ĶĪNA – 2020. GADS

PAPĪRA TĪĢERIS

Jebkura diskusija par nākotni jāsāk ar Ķīnas jautājuma aplūkošanu. Tās teritorijā dzīvo ceturtdaļa pasaules iedzīvotāju, un par šo zemi jau sen runā, ka nākotnē Ķīna būs globāla lielvalsts. Pēdējos trīsdesmit gados Ķīnas ekonomika ir attīstījusies neparasti strauji, un tā ir kļuvusi par ļoti nozīmīgu valsti. Taču 30 gadi vēl nenozīmē, ka tāds pats ekonomikas pieaugums turpināsies mūžīgi. Tas drīzāk liecina, ka tik straujas Ķīnas ekonomikas attīstības iespējamība kļūst aizvien mazāka un mazāka. Bet Ķīna ir tāda valsts, kur ekonomiskās attīstības tempu samazināšanās izraisīs ievērojamas sociālās un politiskās problēmas. Es nepiekrītu cilvēkiem, kuri uzskata, ka Ķīna kļūs par vienu no ievērojamākajām pasaules lielvalstīm. Es pat neticu, ka tā spēs saglabāt savu teritoriālo vienotību. Taču es pilnīgi piekrītu, ka mēs nevaram nopietni spriest par nākotni, vispirms neparunājuši par Ķīnu.

Ķīnas ģeogrāfiskais stāvoklis liecina, ka tā diezin vai kļūs par aktīvu lūzuma līniju. Ja tās teritorijā sāksies konflikts, Ķīna ne tik daudz uzbruks, cik centīsies aizsargāties no citām zemēm, kuras mēģinās izmantot tās vājumu. Ķīnas ekonomika nebūt nav tik augstu attīstīta, kā var likties, bet tās politiskā stabilitāte ir vēl nedrošāka, tāpēc valsts ir ļoti atkarīga no pastāvīga un strauja ekonomikas pieauguma. Un tomēr Ķīna ir ārkārtīgi svarīga valsts, tāpēc ka, visticamāk, tieši tā tuvākajā laikā pretendēs uz vadošās valsts lomu pasaulē, kā paredz daudzi pasaules eksperti.

Arī šo jautājumu sāksim aplūkot ar galvenajiem faktiem, kas veido Ķīnas ģeopolitisko stāvokli.

Pirmām kārtām Ķīna būtībā ir sala. To, protams, neaptver ūdens, taču ap šo valsti ir plaši necaurejami apgabali un novārtā pamesti, dzīvošanai nepiemēroti apvidi, kas to neizbēgami izolē no pārējās pasaules (sk. karti 91. lpp.).

Ķīnas necaurejamās teritorijas

Uz ziemeļiem no Ķīnas plešas Sibīrija un Mongolijas stepes, kas ir skarbas, ar bargu klimatu, maz apdzīvotas un grūti šķērsojamas. Dienvidrietumos paceļas nepārvaramie Himalaji. Dienvidu robeža ar Mjanmu, Laosu un Vjetnamu iestiepjas kalnainā apvidū, ko klāj biezi džungļi, bet Ķīnas austrumu robežu apskalo okeāns. Ļaužu pūļi Ķīnas robežu var šķērsot tikai tās rietumu zonā, kur tā saskaras ar Kazahstānu, taču arī tur tas nav nemaz tik viegli, un Ķīnas vēsturē visai reti gadījās tik svarīgi iemesli, kas spētu mudināt kādu iebrukt šajā zemē no rietumiem.

Lielākā daļa Ķīnas iedzīvotāju apdzīvo apmēram 1000 jūdžu platu okeāna piekrastes joslu, proti, aptuveni trešo daļu valsts teritorijas tās austrumu daļā, bet pārējās divas trešdaļas apdzīvotas visai maz (sk. karti 92. lpp.).

Pilnīgā iekarotāju varā Ķīna ir nonākusi tikai vienu reizi – XII gadsimtā to iekaroja mongoļi, bet paši ķīnieši ļoti reti mēģinājuši paplašināt savu ietekmi ārpus pašreizējām robežām, viņu vēsture neliecina par īpašu agresivitāti. Der atcerēties, ka Ķīna ne vienmēr ir piedalījusies starptautiskajā tirdzniecībā, tā periodiski slēdza savas robežas un izvairījās sadarboties ar svešzemniekiem. Kad ķīnieši tomēr iesaistījās starptautiskajā tirdzniecībā, viņi izmantoja sauszemes ceļus, tādus kā Lielais zīda ceļš, kas stiepās caur Centrālāziju, vai arī

7. nodaļa

AMERIKAS VARENĪBA UN KRĪZE 2030. GADĀ

Gar Amerikas Savienoto Valstu dienvidu robežu tiek celta siena. Tās uzdevums ir neļaut iekļūt valstī nelegāliem imigrantiem. Lai gan Amerikas Savienoto Valstu ekonomiskā varenība uzcelta ar imigrantu darbu, sākot ar XX gadsimta divdesmitajiem gadiem, valstī izveidojies nacionālais konsenss, proti, imigrantu pieplūdums jāierobežo, lai ekonomika spētu viņus izmantot un varētu garantēt, ka valsts pilsoņi tāpēc nezaudē darbu. Siena gar Meksikas robežu ir loģisks šīs politikas noslēgums.

XX gadsimta divdesmitajos gados pasaule piedzīvoja strauju, sprādzienveida iedzīvotāju skaita pieaugumu. Amerikas Savienotās Valstis un visa pasaule saskārās ar pastāvīga darbaspēka pieauguma problēmu. Darbs bija lēts, un cilvēkiem bija tendence pārcelties uz bagātākām valstīm. Amerikas Savienotās Valstis, saskaroties ar potenciālo imigrantu pieplūdumu, nolēma ierobežot ieceļošanu, lai nepieļautu darba vērtības krišanos, proti, darba algas samazināšanos.

XXI gadsimtā agrākā ASV imigrācijas politika vairs nederēs. Iedzīvotāju skaita pieaugums samazinās, cilvēki dzīvo ilgāk. Tātad aug vecākās paaudzes cilvēku skaits, bet mazāk kļūst jauno strādnieku. Tas nozīmē, ka Amerikas Savienotās Valstis ne vēlāk kā 2020. gadā sāks sajūst aizvien asāku darbaspēka deficītu, un šī problēma kļūs aktuālāka ar katru gadu desmitu, tāpēc valstij būs nepieciešami imigranti, lai novērstu darbaroku trūkumu. Taču atrast jaunus strādniekus nebūs viegli, jo arī pārējā industriāli attīstītajā pasaulē būs grūtības ar darbarokām. XX gadsimtā problēma bija imigrācijas ierobežošana. XXI gadsimtā par problēmu kļūs pietiekama imigrantu skaita piesaistīšana.

Nākamais Krievijas sabrukums acīmredzot atvērs Amerikas Savienoto Valstu «zelta laikmeta» durvis. Taču, kad būs beigusies konfrontācija ar Krie-

viju, Amerikas Savienotās Valstis sagaida liela iekšējā ekonomiskā krīze, ko izraisīs darbaspēka trūkums.

Mēs jau redzējam, ka mūsdienu krīzes galvenā šķautne ir iedzīvotāju novecošana industriāli attīstītajās valstīs. Daļēji tā būs sociālā krīze – ģimenes struktūra, kas pastāvēja simtiem gadu, sāk aizvien vairāk un vairāk izirt, pieaugošajam veco cilvēku skaitam nebūs neviena, kas par viņiem parūpētos. Kā es jau sacīju, veco cilvēku būs aizvien vairāk un vairāk, un par viņiem vajadzēs rūpēties. Tas izraisīs asu politisko cīņu starp sociālo konservatīvismu un pastāvīgi mainīgo sociālo realitāti. Mēs jau esam pieredzējuši dažas konflikta izpausmes masu kultūrā – sākot ar *talk shows* un beidzot ar politiķu uzstāšanos, taču konflikts saasināsies tik ilgi, līdz XXI gadsimta divdesmito gadu vidū sāksies krīze.

Ja vēsture var būt kāds padomdevējs, tad šī krīze kļūs par galveno jautājumu prezidenta vēlēšanās 2028. vai 2032. gadā. Tāpēc ka, pēc manām domām, Amerikas vēsturē pastāv dīvaina – un pilnīgi neizskaidrojama – likumsakarība. Apmēram reizi 50 gados Amerikas Savienotās Valstis saskaras ar ekonomisko un sociālo krīzi. Problēma, kas izraisa krīzi, sāk izpausties iepriekšējā desmitgadē pirms krīzes. Notiek prezidenta vēlēšanas, kas kļūst par pagrieziena un nosaka politiskās ainās izmaiņas turpmākajiem apmēram 10 gadiem. Krīze ir beigusies, un Amerikas Savienotajās Valstīs sākas uzplaukums. Nākamās paaudzes dzīves laikā iepriekšējās problēmas atrisinājums rada jaunu situāciju, kura pakāpeniski saasinās, līdz notiek jauna krīze. Process atkārtojas atkal un atkal. Dažkārt krīzi noteicošais moments nav viegli pamanāms un parādās vēlu, taču dažreiz to nevar nepamanīt. Tas parādās vienmēr.

Lai labāk saprastu faktus, kas mani pārlicina, ka XXI gadsimta divdesmitajos gados mēs saskarsimies ar kārtējo krīzi, nepieciešams detalizētāk izprast šīs likumsakarības. Tāpat kā nevar investēt akcijās, neizprotot to agrākās kotēšanās likumsakarības, tāpat nevar arī saskatīt manas prognozes jēgu, nesaprotot Amerikas politiskās un ekonomiskās dzīves ciklus.

Līdz šim brīdim Amerikas Savienoto Valstu vēsturē ir bijuši pieci pilni cikli, un pašreiz mēs atrodamies kaut kur 5. cikla vidū. Cikli parasti sākas ar enerģisku prezidentūru un beidzas ar visai neveiksmīgu prezidentūru. Tādējādi cikls, kas sākās ar Džordža Vašingtona prezidentūru, beidzās ar Džona Kvinšija Adamsa prezidentūru; prezidenta Endrū Džeksona sāktais cikls beidzās ar Jūlisisa Simpsona Grānta prezidentūru; cikls, kas sākās ar Raterforda Bērčarda Heisa prezidentūru, beidzās ar Herberta Klārka Hūvera prezidentūru; prezidenta Franklina Delano Rūzvelta sāktais cikls beidzās ar Džeimsa Ērla Kārtera prezidentūru. Politisko situāciju nosaka cīņa starp šķiru, kas saistīta ar iesakņojušos ekonomisko modeli, kurš pakāpeniski zaudē spēkus, un starp

9. nodaļa

ŠĀ GADSIMTA ČETRDESMITIE GADI

KARA PRELŪDIJA

Laikposms ap 2040. gadu Amerikas Savienotajām Valstīm būs lūzuma laiks, līdzīgs XX gadsimta deviņdesmitajiem un piecdesmitajiem gadiem vai XIX gadsimta deviņdesmitajiem gadiem. Beidzoties 50 gadu ciklam, 10–20 jaunā cikla sākuma gados notiekošās izmaiņas Amerikas Savienotajās Valstīs sāk atdzīvināt ekonomiku. Šā gadsimta trīsdesmito gadu ekonomisko, tehnoloģisko atklājumu un imigrācijas politikas izmaiņu efekts atklāsies desmitgades beigās. Darba ražīguma pieaugums, attīstot robottehniku, un veselības aizsardzības iespēju palielināšanās, pateicoties ģenētikas panākumiem, stimulēs turpmāku ekonomikas pieaugumu. Tāpat kā XX gadsimta deviņdesmitajos gados, arī tagad amerikāņu veiktie pētniecības un ražošanas modernizācijas procesi (it īpaši tie, kas veikti otrā aukstā kara laikā) nesīs augļus.

Taču, kā mēs to jau vairākkārt pagātnē esam varējuši vērot, šiem periodiem ne vienmēr obligāti jābūt arī miera un stabilitātes periodiem starptautiskajās attiecībās. Jautājums, kas 2040. gadā izvirzīsies pirmajā plānā, ir šāds: kādas attiecības izveidosies starp Amerikas Savienotajām Valstīm un pārējo pasauli? No vienas puses, Amerikas Savienotās Valstis būs tik spēcīga lielvalsts, ka faktiski jebkāda tās darbība pasaulē kādu ietekmēs. No otras puses, Amerikas Savienotās Valstis, it īpaši pēc Krievijas atkāpšanās un nestabilitātes Ķīnā, būs tik varenas, ka varēs atļauties neievērot piesardzību. Amerikas Savienotās Valstis ir bīstamas pat tad, ja tajās valda vislabākais noskaņojums, taču, ja tās koncentrējas kādas problēmas risināšanai, tad šī valsts var kļūt postoši nežēlīga. Pasaule sāks izjust vēlēšanos bloķēt Amerikas Savienotās Valstis, bet īstenībā to ir vieglāk pateikt nekā izdarīt. Valstis, kas var izvairīties no konfrontācijas ar Amerikas Savienotajām Valstīm, vēlēsies saglabāt šādu stāvokli, jo konfrontācijas risks ir pārāk liels. Tajā pašā laikā atlīdzība par sadarbību būs bagātīga. Šo pretrunīgo problēmu dažādas valstis cenšas atrisināt atšķirīgi.